

Klarspråk.

BULLETIN FRÅN SPRÅKRÅDET I NUMMER 2010 | 4

Norge: Innbyggerne skal forstå hva staten skriver!

Cæcilie Riis

NORGE HAR FÅTT sitt eget klarspråksprosjekt, "Klart språk i staten". Vi startet opp i 2009, og vi vil holde på ut 2012. Vi håper

at prosjektet vil føre til at brev og skjemaer (sv. blanketter) fra staten blir tydeligere og mer forståelige for innbyggerne.

En undersøkelse gjennomført i Norge i 2009 viste at 1 av 3 hadde problemer med å forstå offentlige brev, brosjyrer eller skjemaer de mottok. Av disse tok halvparten kontakt med myndighetene for å få hjelp. At så mange har problemer med å forstå offentlig informasjon, er et demokratisk problem som vi må gjøre noe med!

Klarspråksprosjektet har blitt godt mottatt. Vårt NAV (ung. Försäkringskassan), fylkesmennene (sv. landshövdingarna), departementene og flere andre statlige virksomheter jobber systematisk med å forbedre brev, skjema og annet skriftlig materiale. Prosjektet gir dem bistand gjennom kurs, rådgivning, økonomisk støtte, og ikke minst verktøykassen som ligger på prosjektets nettside: www.klarspråk.no.

I tiden som kommer vil vi være opptatt av å styrke grunnlaget for et bedre klarspråksarbeid generelt. Lovspråk (sv. lagspråk) og samarbeid med universitetene er aktuelle tema hos oss. Om våre nordiske kollegaer har gode tips og råd i den sammenheng, tas de imot med stor takk!

Cæcilie Riis,
avdelingsdirektør
Det norske Fornyings-,
administrasjons- og kirke-
departement, cri@fad.dep.no

Klarspråk – på svenska i Finland

Det er ikke lett å endre på skrivtraditionen på en myndighet. Det har alle som arbeidet med klarspråksprosjekt fått erfare. Og det kan være enda svårere å lykkes om man må håndtere flere skrivkulturer og flere språk samtidig.

I Finland, som er et offisielt tvåspråklig land, skrives de fleste myndighetstexter på finska och vissa av dem översätts sedan till svenska. I svenskdominerade kommuner, t.ex. i Österbotten och sydvästra Finland, gör man däremot ibland tvärtom, dvs. skriver på svenska och översätter till finska. Eftersom utgångsspråket växlar, uppstår följaktligen nya skrivkulturer som varken är renodlat finska eller svenska. Och resultatet blir tyvärr ibland myndighetstexter som är svåra att förstå på båda språken.

Finlands Kommunförbund startade i våras ett treårigt svenskt klarspråksprosjekt i samarbete med Forskningscentralen för de inhemska språken (Focis). I projektet, som fått namnet *Rakt på sak*, medverkar sex tvåspråkiga kommuner. Som stöd har man en referensgrupp som består av ett tjugotal experter från olika samhällssektorer (jurister, ekonomer, informatörer, universitetslärare m.fl.). Referensgruppen ska dels fungera som rådgivare inom specialområden (såsom ekonomi och juridik), dels sprida information och pröva hur nya textmallar fungerar i praktiken.

Kommunförbundet och Focis har samarbetat om klarspråk på svenska sedan 1990-talet. Det som är nytt i det aktuella projektet är satsning på

tekniken för att nå ut till så många som möjligt. Vi kommer nämligen att bygga upp en elektronisk plattform och en databas som kan utnyttjas av alla kommuner. Databasen kommer att innehålla skrivhandledningar, språk- och litteraturtips, språklänkar m.m., men framför allt språkligt och layoutmässigt omarbetade texter som ska fungera som modeller för begripligt skrivande. Här kan kommunerna

både hämta nya malltexter och dela med sig av egna lyckade omarbetningar. Via den gemensamma elektroniska plattformen kan man också stå i kontakt med skribenter i andra kommuner.

Klarspråksarbetet i Finland har tagit starkt intryck av motsvarande verksamhet i Sverige. Mycket av det som har visat sig fungera bra i det ena landet fungerar också i det andra. Men allting går inte att överföra eftersom det finns både kulturella och språkliga skillnader. De svenska myndighetstexterna i Finland står därför ofta och balanserar mellan två världar – den finska i Finland och den svenska i Sverige. Det är därför vi behöver både samarbete och egna mallar.

Eivor Somnardahl
Forskningscentralen för de
inhemska språken

● ● Vi kommer att bygga upp en elektronisk plattform och en databas som kan utnyttjas av alla kommuner.

Klarspråk på 23 språk – goda råd från kommissionen

I mars i år inledde Europeiska kommissionen sin klarspråkskampanj *Clear Writing*. Den är brett upplagd och inbegriper bl.a. enkäter till kommissionens tjänstemän, vägledningen *Skriva klarspråk*, en klarspråkstidning, en webbplats på intranätet, telefonrådgivning för skribenter och föreläsningar och seminarier. Man kommer också att dela ut ett klarspråkspris som tar sikte på originaltexternas kvalitet.

Vägledningen *Skriva klarspråk* byggs på tio grundläggande skrivråd:

1. Tänk innan du skriver

Här poängteras att ”klara texter kräver klara tankar”. De grupper av möjliga mottagare som räknas upp är EU-anslagna, utomstående experter och allmänheten, som är den största gruppen.

2. Sätt läsaren i främsta rummet

Utelämna så mycket som möjligt om kommissionens förfaranden, är ett av råden. Med andra ord bör man undvika att förstärka ”uppfattningen om kommissionen som en byråkratisk koloss”. Den som skriver får rådet att föreställa sig vilka frågor läsaren kan tänkas ha.

3. Ge texten form

Fundera på hur budskapet kan förmedlas på bästa sätt och på hur texten kan göras läsbar. En läsbar text skapar man exempelvis med hjälp av informativa rubriker, sammanfattningar och innehållsförteckningar.

4. Skriv kort och enkelt

De goda råden är bl.a. att undvika självklarheter, inte tynga texten med onödiga uttryck och undvika upprepningar. Exempelvis kan ordsträngen ”med tanke på det faktum att” bytas ut mot ”eftersom”.

5. Få fram budskapet – strukturera informationen

”Tala alltid om vem som utför hand-

lingen” och ”begrav inte viktig information i mitten av meningen” är några av tipsen.

6. Rensa bland substantiven – verb är mer levande

Här ges flera exempel på hur man kan bekämpa substantivsjukan. Att skriva ”redogöra för” är kortare och mindre stelt än ”lämna en redogörelse för”.

7. Var konkret i stället för abstrakt

”Om du inte har goda skäl att välja ett abstrakt ord framför ett konkret ord som betyder samma sak – välj det konkreta ordet.” Budskapet blir mer direkt och därför mer kraftfullt.

8. Använd aktiva verb i stället för passiva

En av farorna med passiva verb är att det ofta är oklart vem som gör vad. Detta är extra vanskligt i en miljö där texterna översätts till många språk.

9. Se upp för ”falsa vänner”, jargong och förkortningar

”Falsa vänner” (ord som liknar varandra i olika språk men har olika betydelse), jargong och förkortningar kan vara ett problem i EU-sammanhang. Ett exempel som ges är det franska ordet ”actuel”, som på engelska betyder ”current”, ”topical” (inte ”actual”). Om det felaktigt översätts till ”actual” på engelska är risken stor att det på svenska blir ”faktisk”, när det borde vara ”aktuell”.

10. Granska och kontrollera

Råd om språkgranskning och en samling länkar till EU:s skrivhjälpmedel på nätet avslutar vägledningen.

Nu hoppas vi att resultatet kommer att bli enkla, begripliga och tydliga EU-texter i framtiden!

*Anne-Marie Hasselrot
språkexpert i Regeringskansliet och
ansvarig för EU-språkvarlden*

Vägledningen finns på http://ec.europa.eu/dgs/translation/publications/brochures/clear_writing/how_to_write_clearly_sv.pdf

Frågor till Ari Páll Kristinsson

Ari Páll Kristinsson, professor, Árni Magnússon-institutet för isländska studier, Reykjavik.

● Hur arbetar ni med klarspråk på Island?

– Det finns inte något centralt organ som fått klarspråk som ett direkt uppdrag. Däremot finns det initiativ inom departementen, Alltinget (sv. riksdagen), skattestyrelsen, hälsostyrelsen och andra, som systematiskt går igenom texter för att de ska

bli så lättförståeliga som möjligt. Den största insatsen är sannolikt informationsportalen island.is som drivs av statsministeriet (i Sverige statsrådsberedningen), där lagar, instruktioner, ansökningsblanketter osv. finns samlade.

● Vad tycker medborgarna om det isländska myndighetsspråket?

– Någon nämnvärd isländsk klarspråksforskning har inte bedrivits. Därför vet vi inte om allmänheten generellt har svårt att förstå texter från myndigheter, vare sig det rör sig om juridiska eller ekonomiska texter eller om

Dåligt förankrade klarspråksprojekt ger oförändrade texter

● ● I Danmark lägger Anne Kjærgaard i december fram sin avhandling *Sådan skriver vi – eller gør vi?* Det är en studie av språkförändringsprojekt vid två danska myndigheter: en kommun och en domstol. Det ovanliga med Kjaergaards undersökning är att den inte bara vill beskriva effekten av språkvårdsprojekt vid myndigheter, utan att den lägger stor vikt vid att förklara varför – eller snarast varför inte – texterna förändras efter genomförda projekt.

De två undersökta myndigheterna genomförde två helt olikartade projekt. Vid den kommunala förvaltningen erbjöds alla skrivande medarbetare utbildning för att lära sig att

Anne Kjærgaard

skriva bättre brev till medborgarna. Vid domstolen handlade det i stället om att införa en centralt utarbetad skrivhandledning, som alla domstolar uppmanades att använda.

Rent praktiskt genomförde Kjaergaard sin undersökning så att hon följde två skribenter vid vardera myndigheten, så att samma skribenters texter före och efter projektet kunde jämföras. De drag som undersöktes i texterna var bl.a. satslängd, passivformer, svåra ord och rubriker – alltså drag som ofta diskuteras i klarspraksarbetet. Inte någon av skribenterna förändrade sitt sätt att skriva märkbart. En av huvudfrågorna i avhandlingen blev därför att försöka besvara varför projekten inte fick så stor effekt.

Genom en rad intervjuer – med initiativtagare, enhetschefer och enskilda skribenter – framträdde en bild av hur man på olika nivåer hade uppfattat projektets mål och relevans. Vid kommunen såg initiativtagarna brevskrivningskursen snarast som ett organisationsförändringsprojekt. De medarbetare som gick kursen vittnade om att de språkproblem i breven som utpekades inte överensstämde med deras egen uppfattning. Man ansåg också att projekten var dåligt förankrade på mellanchefernivå; när centrala chefer inte själva deltog, visade det att kursen inte var så viktig. För språkförändringsprojekt av olika slag är detta viktiga lärdomar: om inte utbildningar förankras i deltagarnas vardag, och ledning och anställda inte har samma mål, då är det svårt att lyckas.

Catharina Nyström Höög, docent,
Uppsala universitet

Språkfrågan

Mest lika men inte jämt

Det är inte märkligt att danska och norska språkvårdare ofta tar upp samma frågor om svenska. Våra språk är så lika. Reglerna för när man använder stor eller liten bokstav är nästan identiska, i all synnerhet sedan svensk språkvård numera rekommenderar stor bokstav i partinamn. Så har man haft det länge i grannspråken.

I många fall ger vi alltså samma råd, men attityden kan skifta. Ta datumskrivning. Alla är eniga om att den traditionella ordningen dag-månad-år egentligen är bäst. Men Språkrådet i Norge är tuffast i sitt motstånd mot skrivningen år-månad-dag, som anbefalls av standardiseringsorganen. ”Det er Norsk språkråd som fastsetter hva som er gjeldende offisiell norsk rettskriving”, heter det. Att Dansk Sprognævn säger att det är valfritt är intressant, eftersom år-månad-dag inte slagit igenom vare sig i Danmark eller Norge på samma sätt som i Sverige. I dag har tren-den dock vänt i Sverige, mycket på grund av hur man skriver datum i EU-dokument.

Men det finns också unika problem. Eftersom man i danska uttalar ordsluten *-re* och *-rer* lika, kan man tveka om det ska stå *yngrer* eller *yngre*. Ibland verkar regler till för att krängla till det för språkbrukarna. Medan det i svenskan är fritt att välja mellan *när* och *då* som tidskonjunktion är det i danskan och norskan fel att använda motsvarande *når* om det gäller en enstaka händelse i dåtid. Då måste det heta *da*. Om det är upprepade händelser, går det dock bra med *når*. Vi kan vara tacksamma som slipper den regeln.

Birgitta Lindgren

stinsson, Island

informationstexter för medborgarna om deras rättigheter, plikter, säkerhet osv. Men i den offentliga samhällsdebatten dyker det ibland upp uttalanden från personer som klagar över att en text eller föreskrift från någon myndighet är obegriplig enligt deras mening. Detta pekar väl på att man skulle kunna göra en större insats på detta område.

● Har danskan haft stort inflytande på myndighetsspråket?

– Nej, i stort sett har danskan inte haft något inflytande. Vi islänningar har ju våra egna lagböcker på isländska, som *Jónsbók* från 1281, och delar av den lagstiftningen gäller än i dag. Ett visst mått av påverkan fanns dock under perioden från 1700 och in på 1800-talet från danskt lagspråk och så kallad kanslistil, i brev och dommar som isländska jurister skrev. Den isländska språkpurismen från 1800-talet riktades mot bland annat denna påverkan.

● Vilka uppgifter ser du som viktigast för klarspraksarbetet?

– I ett förslag till isländsk språklag, som antagligen kommer att läggas fram i Alltinget 2011, finns det en paragraf om att statens och kommunernas språkbruk bör vara gott, klart och lätt att förstå. Om detta förslag blir antaget, får det betydelse för klarspraksarbetet framöver.

Klarsprådkristallen 2011

ARBETAR NI MED språkvård inom myndigheten, kommunen eller landstinget? I så fall har ni chansen att vinna Klarsprådkristallen – priset för en klar och begriplig offentlig svenska. Kristallen har delats ut tolv gånger sedan 1998. År 2011 är temat *klarspråksarbete*.

Olika former av klarspråksarbete kan belönas

Tycker ni att ni arbetat framgångsrikt med klarspråk? Tveka då inte att skicka in ert bidrag. Det kan gälla systematiskt klarspråksarbete under lång tid eller nyare satsningar som präglas av nytänkande.

Organisation, medborgarservice och nytänkande

Tävlingsbidragen ska beskriva arbetssätt och resultat. Berätta hur ni organiserat ert arbete med klarspråk och på vilket sätt servicen till medborgarna förenklats och förbättrats. Innovativa metoder och idéer välkomnas! Komplettera gärna med en eller flera texter som visar att klarspråksarbetet gett resultat!

Vinnaren utses av en jury med bred kompetens inom förvaltning, språk och kommunikation. Juryn bedömer i första hand klarspråksarbetet, men även eventuella textexempel. Nomineringsblankett finns på www.sprakradet.se/kristallen från årsskiftet.

Skicka in ert bidrag senast den **25 februari 2011**.

Priset kommer att delas ut på Språkrådets konferens *Språkrådsdagen* i Stockholm den 12 maj 2011.

Notiser

Klarspråkskonferens i Portugal

konferens som anordnades i Lissabon i oktober.

Representanter för den portugisiska regeringen underströk hur viktigt det är för Portugals utveckling att se till att kommunikationen med medborgarna är tydlig. Graça Fonseca från Lissabons stad talade om arbetet med att förenkla administrativa rutiner. Tidigare var det så att den som exempelvis ville öppna en restaurang var tvungen att fylla i 84 olika formulär och gå till sex olika kontor. Numera har hela den byråkratiska processen förenklats betydligt.

Omkring 250 deltagare från ett tjugotal länder deltog i konferensen och över 80 talade. Många föreläsningar handlade om hur man gör lagspråket mer tillgängligt. Andra teman var klarspråk på regeringsnivå, klarspråk i den finansiella sektorn, klarspråk på webben och klarspråk i EU. Paul Strickland från EU-kommissionen presenterade kommissionens klarspråkskampanj som bland annat har resulterat i vägledningen "Skriva klarspråk", översatt till unionens 23 språk (se sidan 2).

Ingemar Strandvik, språklig samordnare i kommissionen, diskuterade bland annat vad klarspråk och ett klart juridiskt språk innebär i en mångspråkig organisation som Europeiska unionen. Från Sverige föreläste Anne-Marie Hasselrot från Justitiedepartementet om det svenska laggranskningsar-

I PORTUGAL har man satsat på klarspråk de senaste åren och man har redan uppnått goda resultat. Det framkom på den Clarity-

betet och Eva Olovsson från Språkrådet om den svenska språklagen och myndigheterna.

Nytt utbildningsmaterial

VILL DU KOMMA igång med klarspråksarbetet på din myndighet? Nu finns ett utbildningsmaterial, *Skriva på myndighet*, som du kan ladda ner från Språkrådets webbplats, under fliken *Klarspråk*.

Utbildningsmaterialet består av tre delar: lärarhandledning, övningshäfte och Powerpointbilder, och det är fritt att använda. Det kan användas som kursmaterial vid skrivutbildningar eller som inspiration för dig som ska anordna en skrivkurs.

Materialet har utarbetats av en grupp språkvårdare från Bolagsverket, Försäkringskassan, Skatteverket och Tullverket.

Ur kalendariet

12 maj 2011: Språkrådets konferens *Språkrådsdagen* i Stockholm.

9-11 juni 2011: Plain International Conference i Stockholm.

11-12 oktober 2011: nordisk klarspråkskonferens i Reykjavik, Island.

Klarspråk.

Ett informationsblad från Språkrådet, språkvårdsavdelningen inom Institutet för språk och folkminnen.

Box 20057, 104 60 Stockholm

Ansvarig utgivare: Lena Ekberg

Redaktör: Eva Olovsson

Tfn (växel): 08-442 42 00

Fax: 08-455 42 26

E-post: klarsprak@sprakradet.se

Webbplats: www.sprakradet.se

Tryck: Katarina tryck AB.

Institutet för
språk och folkminnen
SPRÅKRÅDET